

ויש שביאר, שההלכה למשה מסיני באה לומר שמותר לחשוש לזוגות ואין בזה משום דרכי האמורי (תורה לשמה שם, וראה עוד בביאורנו לעיל בסמוך).

הוה קא עבדא ליה כפשים, ששנאה אותו מחמת שגירשה (חי' המאירי).

כל שגמרו בידי אדם אין כהן משום זוגות, וכיכרות נחשבות 'גמרו בידי אדם', לפי שבתחילה כשהן חייטים אינן ראויות לאכילה עד שיעשה מהן האדם פת. אבל בשתיית כוסות יין יש משום זוגות כמבואר בכל הסוגיא, כי אף שהיין הוא מעשה ידי אדם, מכל מקום הענבים עצמם ראויים לאכילה כמות שהם, וגם המיץ כנוס כבר מתחילה בתוכם, ועל כן נחשב גמרו בידי שמים (תוס' ר"ד). ויש שכתב, שרק על מאכלים נאמר כלל זה, אבל במשקים יש משום זוגות אף ב'גמרו בידי אדם', ולכן חששו לזוגות בשתיית כוסות (ערוך השולחן י"ד קטז, יז, ראה לשון הגמ' להלן 'במילי מיני דמיל').

ויש שביאר, שמה שאין בגמרו בידי אדם משום זוגות, הוא רק לענין דברים שהם עצמם זוגות, כמו שתי ביצים וכדו', אבל דברים שחשש הזוגות בהם הוא לא מצד עצם הדבר אלא מצד עשיית אותו מעשה פעמיים, כמו שאמרו לעיל (קט, ב) 'ולא יקנה תר', בהם עדיין יש חשש זוגות בעשיית המעשה פעמיים, ולפיכך, אף שאין חשש זוגות בכוסות מצד שהם בעצמם שני כוסות, כיון שלזה מועיל 'גמרו בידי אדם', מכל מקום יש בזה חשש זוגות מצד המעשה ששותה פעמיים (חזו"א או"ח קכד על דף זה). לא כן בשתי כיכרות ובשתי קערות, אין כאן שני מעשים, שבשתי כיכרות הכל הוא מעשה של אכילה אחת שאין כאן הפרדה בשני כלים, וגם בשתי קערות, כיון שאין אוכלים ישירות מהקערה עצמה רק באמצעות כף וכדו', אין הכלי מפרידים לשני מעשים אלא נחשב הכל כמעשה אחד, ולכן כיון שהחשש בהם הוא רק מצד שיש כאן שני דברים בעצם, מועיל מה שגמרו בידי אדם כדי שלא יהיה בזה משום זוגות (חזו"א שם, ע"פ חי' מרן הגר"ח קניבסקי כאן הע' עח).

תרי קמא תפא וחד אתפא מצטרפי חד מקמי תפא ותרי אתפא לא מצטרפין, שהיין ששותה בתוך הסעודה חשוב יותר מהיין ששותה לפני הסעודה, ולכן היין שבתוך הסעודה בכוחו להצטרף עם זוגות ששתה לפני הסעודה, אבל היין שלפני הסעודה אין בכוחו להצטרף עם זוגות ששתה בתוך הסעודה [וכסברת הגמ' לעיל לענין שכן ויין] (דבר שמואל, אך העיר שבתוס' ברכות מב, ב מבואר, שהיין שלפני הסעודה שבא לגרור תאוות המאכל, חשוב מהיין שבתוך הסעודה שבא לשרות המאכל במעיו).

דכולי עלמא תרי אתפא וחד לקתא תפא לא מצטרפי, כיון שהיין שלאחר הסעודה אין לו שייכות ליין שבתוך הסעודה, והרי זה כנמלך לשתות שאינו מצטרף לזוגות, מה שאין כן היין שלפני הסעודה בא לפתוח את בני המעיים ואת תיאבון האדם, ולכן יש לו שייכות ליין שבתוך הסעודה (דבר שמואל, ע"פ ר"ש י, כד).

במערכא לא קפדי אזויג, בדורות האמוראים האחרונים, אבל בדור התנאים היו מקפידים על זוגות גם במערכא, כיון שבזמנם היתה סכנת הזוגות במלא תוקפה, שהרי בברייתא לעיל (ע"א ו-קט, ב) הזהירו מסכנת הזוגות, ורוב התנאים שחיברו את הברייתות היו בארץ ישראל (פתח עינים [לחיד"א] לעיל קט, ב, ראה עוד דבריו בביאורנו לעיל ע"א ד"ה דרבא).

כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה, מי שמקפיד ומדקדק יותר מדי להיזהר מזוגות, מקפידים השדים להזיקו, ומי שלא מקפיד כל כך, אינם מקפידים להזיקו (רשב"ם). וכן לענין נישוח, אמרו בגמ' (נדרים לב, א) 'כל המנחש לו נחש', ופירושו הוא, שכל העוסק בניחושים, הרי הם רודפים אחריו וניזוק מחמתם, משום ש'כל דקפיד קפדי בהדיה' (רש"י ור"ן שם), וכן אמרו בירושלמי (שבת ו, ט, הובא ביפה עינים כאן) 'כל המנחש סופו לבוא עליו'.

[ולענין עין הרע, יש שדעתם, שגם בזה אומרים 'כל דלא קפיד לא קפדי בהדיה' (אגרות משה אה"ע ג, כו, הגר"י קמנצקי - במחיצת רבינו עמר' רכט; הגר"ש אלישיב - דברי קדשו במדבר עמ' 418). ויש שכתב, שעל עין הרע לא נאמר כלל זה, וגם מי שלא חושש לזה עלול להינזק (הגר"ח קניבסקי - עין הרע בעין היהדות עמ' 406)].

ומיהו למיחש מיבעי, ובזמן הזה אין אנו נזהרים מזוגות, משום שעתה אין המזיקים הללו מצויים בינינו (תוס' יומא עז, ב), לפי שנחלש כוחה של הסטרא אחרא. ובתחילה התבטל הנזק מזוגות בארץ ישראל מפני קדושתה [ולכן אמרו לעיל שבמערכא לא קפדי אזויג], ואחר כך התבטל גם בבבל אף ששם מצויים יותר מזיקים (בן יהוידע לעיל קט, ב). ואף שמבואר בגמ' להלן שנאמרה בזה הלכה למשה מסיני שיש סכנה בזוגות, מקובל היה לחכמינו שהלכה זו נאמרה על תנאי כל זמן שהיה חוששים לזוגות, אבל אם לא יחששו לכך, הותר הדבר (תורה לשמה שצג).

■ וכן נפסק להלכה, שאין צורך להיזהר מזוגות בזמן הזה (ראה ב"י או"ח קע, ד ובפמ"ג שם משב"ז ה, שעה"צ שם, כד, ערוך השולחן י"ד קטז, יז). אך יש שהקפיד שלא לאכול זוגות מביצים אגוזים וקישואים, כיון שזו הלכה למשה מסיני כמבואר בגמ' להלן, ולכן השאיר קצת מהשני (הנהגת החזו"א בשם הגר"ח קניבסקי, הובאה בספר שמירת הגוף והנפש כח א בהע', ובספר לבנימין אמר עמ' עז).

שתי ביצים ושתי אגוזין שתי קישואין ודבר אחר הלכה למשה מסיני, שהאוכלם ניזוק מהמזיקים (רשב"ם). ואין הכוונה כפשוטו שזו הלכה למשה מסיני, כי אם כן איך אמרו 'ודלא קפיד לא קפדי בהדיה', הרי חובה להקפיד על כך, אלא הכוונה היא שסכנת הזוגות היא דבר ברור וחזק כמו הלכה למשה מסיני (תפארת ישראל יומא ב יכ"ב, וראה בביאורנו לעיל ד"ה וכן). ויש שכתב, שזו אכן הלכה למשה מסיני, ובאה הגמ' להודיענו בזה את חומרת האיסור שהוא הלכה למשה מסיני (הערוך ערך שב), ומכל מקום מקובל היה לחכמינו שהלכה זו נאמרה על תנאי כל זמן שהיה חוששים לזוגות, אבל אם לא יחששו לכך, הותר הדבר (תורה לשמה שצג).